

Nr 34.

Ankom till riksdagens kansli den 12 maj 1944 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 9, 11 och 15 kap. giftermålsbalken, m. m.

Genom en den 3 mars 1944 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 168, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

1) L a g om ändring i 9, 11 och 15 kap. giftermålsbalken.

Härigenom förordnas, att 9 kap. 9 §, 11 kap. 20 § samt 15 kap. 24 och 25 §§ giftermålsbalken skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

9 kap.

9 §.

Har ej — — — domaren ingivas.

Har avskrift — — — av bouppteckningen.

Är boskillnad — — — erhallit bouppteckningen.

Make, som underlåter att lämna uppgift till bouppteckning, må av rätten vid vite därtill hållas.

Riktigheten av — — — före bodelningen.

11 kap.

20 §.

Är mål om hemskillnad anhängiggjort, och har, då talan är väckt allenast av ena maken, skälig anledning därtill visats, äge rätten eller domaren, om ena maken det äskar, förordna magistratsperson, landsfiskal, rättens betjänt eller annan lämplig person att förrätta uppteckning av vardera makens tillgångar och skulder; och åligge det make att under edsförpliktelse redligen uppgiva sina tillgångar och skulder.

Har ej bouppteckning verkställt, skall, sedan hemskillnad beviljats, rätten eller domaren på ansökan av make eller av borgenär, vilkens fordran tillkommit före bodelningen, meddela förordnande om boupptecknings förrättande, efter vad i första stycket är sagt.

Make, som underlåter att lämna uppgift till bouppteckning, må av rätten vid vite därtill hållas. Förrättningsmannen har att till rätten eller domaren översända en avskrift av bouppteckningen.

Riktigheten av — — — före bodelningen.

15 kap.

24 §.

Har make yrkat åläggande för andra maken att utgiva underhållsbidrag enligt 5 kap. 5 eller 7 § eller, efter det till hemskillnad eller äktenskaps-skillnad blivit dömt, enligt 11 kap. 25 eller 26 §, eller har make påkallat jämkning i vad genom rättens beslut eller genom avtal blivit bestämt om sådant bidrag, äge rätten, på yrkande, att för tiden intill dess laga kraft ägande dom föreligger förordna därom, efter vad som skäligen finnes.

Sådant förordnande — — — rätten återkallas.

25 §.

Har make yrkat att enligt 5 kap. 8 § av andra maken till nyttjande erhålla nödiga lösören eller påkallat jämkning av avtal i sådan fråga, äge rätten, på yrkande, meddela förordnande därom för tiden intill dess laga kraft ägande dom föreligger.

Förordnande, varom — — — rätten återkallas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1944.

2) L a g

angående ändrad lydelse av 20, 21 och 22 §§ lagen den 11 juni 1920
(nr 407) om barn i äktenskap.

Härigenom förordnas, att 20, 21 och 22 §§ lagen den 11 juni 1920 om barn i äktenskap skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

20 §.

Utan hinder av vad rätten beslutit i fråga, varom förmäles i 8, 9 eller 11 §, eller angående underhållsbidrag äge rätten annorlunda förordna därom, när väsentligen ändrade förhållanden påkalla det.

21 §.

I mål, som avses i 8, 9 eller 11 §, äge rätten, på yrkande, att för tiden intill dess laga kraft ägande dom föreligger förordna om vårdnaden, efter vad som finnes skäligen. Föres talan om utbekommande av underhållsbidrag eller om jämkning i vad genom avtal eller rättens beslut blivit bestämt om sådant bidrag, äge ock rätten, på yrkande, för nämnda tid förordna därom, efter vad som finnes skäligen.

Är å landet ansökan eller anmälan ingiven till domaren eller stämning uttagen, men har målet ej förevarit vid rätten, äge domaren, på yrkande, meddela förordnande, som i första stycket sagts. Innan förordnande meddelas, skall tillfälle att yttra sig över yrkandet beredas motparten. Har förordnande meddelats, tage rätten vid första rättegångstillfället i målet under omprövning, huruvida förordnandet skall äga bestånd.

Förordnande, som i denna paragraf är sagt, gånge i verkställighet lika med laga kraft ägande dom, men kan när som helst av rätten återkallas.

22 §.

Klagan över rättens slutliga utslag i mål, som i denna lag avses, skall, även om målet är av beskaffenhet att böra anhängiggöras genom stämning, föras genom besvär.

Är part missnöjd med rättens förordnande, varom i 21 § förmäles, eller beslut, varigenom domarens förordnande enligt samma paragraf förklarats skola äga bestånd, må däröver föras särskild klagan. Har domaren meddelat förordnande enligt 21 §, må klagan föras hos hovrätten; och vare tiden för besvärns anförande räknad från det klaganden erhöll del av beslutet. Över hovrättens beslut i fråga, som i detta stycke avses, må klagan ej föras.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1944.

3) L a g

angående ändrad lydelse av 33 § lagen den 14 juni 1917 (nr 376) om barn utom äktenskap.

Härigenom förordnas, att 33 § lagen den 14 juni 1917 om barn utom äktenskap skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

33 §.

Har, efter — — — är sagt.

Föres talan, som avses i första stycket, och kan utslag ej omedelbart givas, äge rätten, på yrkande, att för tiden till dess rätten meddelar slutligt utslag förordna om underhållsbidraget, efter vad som finnes skäligt. Har å landet målet ej förevarit vid rätten, äge domaren meddela förordnande efter vad nu är sagt. Beträffande förordnande, som sålunda meddelas av rätten eller domaren, samt slutligt utslag, varigenom jämkning vunnits med avseende å bidragsskyldigheten, skall i övrigt vad i 28 § andra stycket, 29 § andra och tredje styckena, 30 § samt 31 § andra stycket stadgas äga motsvarande tillämpning.

Talan, som — — — för alla.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1944.

I skrivelse den 28 januari 1941 har Sveriges advokatsamfund hemställt om ändrade bestämmelser beträffande provisoriska beslut om jämkning av underhållsbidrag m. m. Vidare har riksdagens justitieombudsman i skrivelse den 29 november 1941 gjort framställning om ändring av bestämmelserna rörande bouppteckningsskyldighet efter hemskillnad m. m.

De båda nu angivna spörsmålen ha upptagits till behandling i en inom justitiedepartementet upprättad, den 1 december 1943 dagtecknad promemoria angående vissa ändringar i giftermålsbalken m. m. Vid promemorian voro fogade utkast till lag om ändrad lydelse av 10 kap. 4 §, 11 kap. 20 § och 15 kap. 24 § giftermålsbalken, lag angående ändrad lydelse av 20 § lagen den 11 juni 1920 (nr 407) om barn i äktenskap och lag angående ändrad lydelse av 28, 29 och 30 §§ lagen den 14 juni 1917 (nr 376) om barn utom äkten-skap.

Över promemorian jämte därvid fogade lagförslag ha efter remiss yttran-den avgivits av rikets hovrätter samt föreningen Sveriges häradshövdingar, föreningen Sveriges stadsdomare, föreningen Sveriges landsfiskaler och Sve-riges advokatsamfund. För innehållet i yttrandena redogöres å s. 13—14 samt 23—30 i propositionen, till vilka redogörelser utskottet hänvisar.

I.

Provisoriska beslut om jämkning av underhållsbidrag m. m.

Giftermålsbalken innehåller åtskilliga stadganden om makars underhålls-skyldighet mot varandra och familjen. Huvudregeln angående makarnas un-derhållsskyldighet återfinnes i 5 kap. 2 §, enligt vilket lagrum makarna äro pliktiga att, var efter sin förmåga, bidra till att bereda familjen det under-håll som med avseende å makarnas villkor må anses tillbörligt. I 5 kap. 3 § regleras, huru utgifterna skola besörjas. Jämlikt denna paragraf är — där-est vad ena maken enligt 2 § har att tillskjuta icke lämnar tillgång till bestri-dande av utgifterna för hans särskilda behov och de utgifter han eljest med hänsyn till makarnas levnadsförhållanden enligt sed har att ombesörja för familjens underhåll — andra maken pliktig att i lämpliga poster tillhanda-hålla honom erforderliga penningmedel. Därest make medan sammanlevna-den består gör sig skyldig till uppenbar försummelse av sin underhållsplikt, skall han jämlikt 5 kap. 5 §, om andra maken det yrkar, förpliktas att till denne utgiva bidrag till de utgifter för familjens underhåll, vilkas ombesör-jande enligt sed ankommer på honom eller rätten med hänsyn till omstän-digheterna finner skäligen böra anförtros honom. Jämlikt 5 kap. 7 § gäller, att om makar leva åtskilda på grund av söndring, det i regel ändock åligger make att enligt de i 2 § stadgade grunder bidra till andra makens under-håll. I fall som avses i 7 § må vidare enligt 5 kap. 8 §, såvitt det med hän-syn till vardera makens levnadsförhållanden och omständigheterna i övrigt finnes skäligt, make förpliktas att till nyttjande lämna andra maken lösören, vilka vid sammanlevnadens hävande ingingo i det för makarnas gemensam-ma begagnande avsedda bohaget eller utgjorde andra makens arbetsredskap.

11 kap. 25 § innehåller motsvarande föreskrift som 5 kap. 7 § med avseende å det fall att makar vunnit hemskillnad. I 11 kap. 26 § stadgas slutligen, att om ena maken finnes efter äktenskapsskillnad bliva i behov av bidrag till sitt tillbörliga underhåll, rätten äger ålägga andra maken att utgöra sådant bidrag efter vad med avseende å hans förmåga samt övriga omständigheter prövas skäligt, dock att rätt till underhåll aldrig kan tillerkännas make vilken huvudsakligen bär skulden till skillnaden. Anspråk på underhållsbidrag till frånskild make skall, såvida fråga ej är allenast om jämkning av avtal som makarna träffat med hänsyn till skillnaden, vid talans förlust framställas i skillnadsmålet.

Jämlikt 13 § *lagen om barn i äktenskap* äro föräldrarna skyldiga att, om barnet ej har egna tillgångar, vidkännas kostnaden för barnets uppehälle och utbildning till dess barnet erhållit tillbörlig utbildning. Då föräldrarna sammanleva, ingår barnets underhåll i den gemensamma hushållningen och fråga om betalning av underhållsbidrag uppstår icke annat än i det fall som avses i 5 kap. 5 § giftermålsbalken. För det fall åter, då föräldrarna leva åtskilda på grund av söndring eller efter vunnit hemskillnad eller då deras äktenskap är upplöst, stadgas i 15 § *lagen om barn i äktenskap*, att den av föräldrarna, som ej har vårdnaden om barnet, är skyldig att betala underhållsbidrag samt att, därest ingendera av föräldrarna har vårdnaden, sådan skyldighet åligger bägge föräldrarna. I 16 § samma lag fastställles vidare under vissa förutsättningar en mera vidsträckt underhållsskyldighet för föräldrar gentemot barn än den i 13 § upptagna. Under samma förutsättningar åligger underhållsskyldighet även barnet emot föräldrarna.

Beträffande barn utom äktenskap åligger det jämlikt 3 § *lagen om barn utom äktenskap* föräldrarna att under uppväxttiden vidkännas kostnaderna för barnets uppehälle och uppfostran. Enligt 4 § denna lag skall fader eller moder som ej har vårdnaden om barnet betala underhållsbidrag. I 6 § upptagas bestämmelser angående viss ömsesidig underhållsplikt mellan föräldrarna å ena samt barnet å andra sidan som svara mot 16 § *lagen om barn i äktenskap*. Enligt 5 § *lagen om barn utom äktenskap* åligger det vidare fadern att, efter vad som med hänsyn till hans och moderns villkor må anses skäligt, bidra till hennes underhåll under tiden närmast före och efter nedkomsten.

De familjerättsliga underhållsbidrag som avses i nämnda lagar kunna i allmänhet jämkas på grund av väsentligen ändrade förhållanden. Avtal som träffats angående underhållsskyldigheten kan dessutom i regel jämkas, därest domstolen finner avtalet uppenbart obilligt för den ena parten. Bestämmelser om jämkning finnas intagna i 5 kap. 9 och 10 §§ samt 11 kap. 28 och 29 §§ giftermålsbalken, 18 och 22 §§ *lagen om barn i äktenskap* samt 9 och 33 §§ *lagen om barn utom äktenskap*.

I syfte att laga kraft ägande dom ej skall behöva avvaktas för utfående av sådant underhållsbidrag varom här är fråga lämnas i nämnda lagar möjlighet öppen för rätten eller domaren att i vissa fall provisoriskt besluta i underhållsfrågan. Motsvarande möjlighet finnes beträffande beslut om sådan nyttjanderätt till lösören som avses i 5 kap. 8 § giftermålsbalken. Sålunda stad-

gas i 15 kap. 11 § giftermålsbalken, att rätten i mål om återgång av äktenskap, hemskillnad eller äktenskapsskillnad äger att för tiden intill dess laga kraft ägande dom föreligger förordna om bidrag av ena maken till den andres underhåll efter vad som finnes skäligt. Enligt 15 kap. 24 § äger rätten vidare att — därest make begärt underhållsbidrag enligt 5 kap. 5 eller 7 § eller, efter det till hemskillnad eller äktenskapsskillnad blivit dömt, enligt 11 kap. 25 eller 26 § — förordna, att svaranden skall utgiva skäligt bidrag för tiden intill dess laga kraft ägande dom föreligger. Har make yrkat att enligt 5 kap. 8 § erhålla nödiga lösören till nyttjande, äger rätten enligt 15 kap. 25 § meddela förordnande därom för nämnda tid. I fråga, som avses i 15 kap. 11, 24 eller 25 §, äger på landet domaren meddela förordnande innan målet förevarit vid rätten. Provisoriskt förordnande av rätten eller domaren går i verkställighet lika med laga kraft ägande dom. Är part missnöjd med här avsett provisoriskt beslut, må särskild talan däröver föras. Över hovrätens beslut i sådan fråga må klagan ej föras. — I 20 § lagen om barn i äktenskap stadgas, att rätten äger förordna, att svaranden skall utgiva skäligt underhållsbidrag för tiden intill dess laga kraft ägande dom föreligger. Å landet äger jämväl domaren meddela sådant förordnande innan målet förevarit vid rätten. — Enligt 28 § lagen om barn utom äktenskap äger rätten att, därest utslag ej omedelbart kan givas men tvist är allenast om beloppet av underhållsbidrag eller sannolika skäl föreligga till antagande att svaranden är bidragsskyldig, förordna att svaranden skall utgiva skäligt bidrag för tiden till dess rätten meddelar slutligt utslag. Enligt 29 § äger på landet domaren att, om sannolika skäl föreligga till antagande att svaranden är bidragsskyldig, förordna att han skall utgiva skäligt bidrag för nämnda tid. Förordnande som avses i 28 eller 29 § går enligt 30 § i verkställighet lika som laga kraft ägande dom. 30 § stadgar även, att slutligt utslag varigenom rätten ådömt svaranden bidragsskyldighet går i verkställighet på enahanda sätt, där ej rätten annorlunda förordnat.

Sveriges advokatsamfund har i sin inledningsvis omnämnda skrivelse hemställt om vidtagande av sådana ändringar i giftermålsbalken samt i lagen om barn i äktenskap och lagen om barn utom äktenskap, att möjlighet bereddes domstol eller rättens ordförande att, då fråga uppstode om jämkning av underhållsbidrag m. m., meddela interimistiskt beslut. Till stöd för denna hemställan har samfundet anfört att det vore möjligt för tredskande part att genom att draga ut på rättegång om jämkning av underhållsbidrag under längre tid fördröja en väl motiverad ändring av underhållsplikten. För en underhållspliktig, vars inkomster betydligt minskats, kunde ett dylikt förfarande få ruinerande verkningar. För den underhållsberättigade, som yrkade ökat underhåll på den grund, att den underhållsskyldiges inkomster förbättrats, kunde nu påtalade brist i lagen leda till obillighet.

I den förut nämnda *promemorian* angående vissa ändringar i giftermålsbalken m. m. framhölls till en början, att de familjerättsliga underhållsbidrag,

varom vore fråga i giftermålsbalken, lagen om barn i äktenskap och lagen om barn utom äktenskap, ofta avsåge att tillgodose oundgängliga levnadsbehov. Om en underhållsberättigad finge vänta på utbekommande av bidraget, kunde han därför komma i ett mycket svårt läge. Med hänsyn därtill framstode ett provisoriskt ordnande av underhållsfrågan till dess därutinnan blivit slutgiltigt dömt mången gång såsom i hög grad påkallat.

Efter det i promemorian påpekats, att enligt gällande rätt möjlighet föreläge att i vissa fall utdöma underhållsbidrag genom provisoriskt beslut, anfördes vidare, att lagbestämmelserna härom torde ha utformats närmast med tanke på det fall att fråga vore om utbekommande av underhållsbidrag i den rättegång i vilken underhållsskyldigheten först prövades. Vidare uttalades, att det vore tveksamt, i vad mån dessa stadganden lämnade möjlighet öppen att även i rättegång om jämkning av vad förut blivit bestämt i underhållsfrågan meddela provisoriskt förordnande. Även om övervägande skäl talade för att så kunde ske när fråga vore om höjning av förut fastställt bidragsbelopp eller om utfående av bidrag ehuru krav därutinnan förut ogillats, syntes dock ordalagen i 15 kap. 24 § giftermålsbalken, 20 § lagen om barn i äktenskap och 28 § lagen om barn utom äktenskap knappast medgiva den tolkningen att i där avsedda fall provisoriskt beslut skulle kunna meddelas vid talan om nedsättning av underhållsbidrag som förut blivit genom avtal eller dom fastställt. Till nedsättning vore givetvis att räkna jämväl total befrielse från skyldighet att utgiva underhållsbidrag. För att, även när fråga vore om nedsättning, provisorisk reglering av underhållsfrågan skulle kunna ske syntes därför vissa lagändringar behöva vidtagas.

På grund av det anförda hade i det vid promemorian fogade förslaget till lag om ändrad lydelse av bl. a. 15 kap. 24 § giftermålsbalken detta lagrum utformats så, att paragrafen skulle omfatta även de fall, då make yrkar ändring i vad genom rättens beslut eller genom avtal blivit bestämt om underhållsbidrag som där avses. Vidare hade i förslagen till lag angående ändrad lydelse av 20 § lagen om barn i äktenskap och till lag angående ändrad lydelse av 28, 29 och 30 §§ lagen om barn utom äktenskap ordalagen i dessa lagrum jämkats i syfte att paragraferna skulle bli tillämpliga jämväl då fråga är om ändring av förut fastställt underhållsbidrag.

I propositionen anför *föredragande departementschefen, statsrådet Bergquist*, såvitt nu är i fråga, följande:

»De familjerättsliga underhållsbidrag, som utdömas enligt giftermålsbalken, lagen om barn i äktenskap och lagen om barn utom äktenskap, kunna i allmänhet jämkas på grund av väsentligen ändrade förhållanden. Bidraget är således beroende av förhållandenas framtida utveckling. Jämväl avtal, som träffats om bidrag till makes eller barns underhåll, kunna under vissa förutsättningar jämkas av rätten, om avtalet finnes vara uppenbart obilligt eller väsentligen ändrade förhållanden påkalla det.

De bidrag varom här är fråga avse i regel att tillgodose oavvisliga levnadsbehov. Med hänsyn härtill har, på sätt framgår av den förut lämnade redogö-

relsen, genom bestämmelser i giftermålsbalken och lagen om barn i äktenskap rätten eller domaren tillerkänts befogenhet att i vissa fall genom förordnande, som omedelbart går i verkställighet, ålägga den underhållsskyldige att utgiva bidrag för tiden till dess laga kraft ägande dom föreligger. Enligt lagen om barn utom äktenskap kan svaranden av rätten eller domaren genom provisoriskt beslut förpliktas att utgiva skäligt underhållsbidrag för tiden till dess rätten meddelar slutligt utslag, varjämte enligt denna lag gäller, att slutligt utslag, som ålägger svaranden bidragsskyldighet, går i verkställighet lika som laga kraft ägande dom, där ej rätten annorlunda förordnat. Såsom i promemorian påpekats torde dessa bestämmelser närmast avse det fall, att fråga är om utbekommande av bidrag i den rättegång i vilken underhållsskyldigheten först prövas. Däremot synes det tveksamt, i vad mån bestämmelserna lämna möjlighet öppen att även i rättegång om jämkning av vad förut blivit bestämt i underhållsfrågan meddela provisoriskt förordnande.

Sveriges advokatsamfund har i sin skrivelse framhållit, att jämväl i de fall, då fråga vore om ändring av underhållsbidragets belopp, behov kunde föreligga av en provisorisk reglering. Uti den i ämnet upprättade promemorian har även föreslagits, att i nu avsedda fall underhållsfrågan skulle kunna interimistiskt ordnas genom beslut med omedelbar verkan. Mot förslaget i denna del ha invändningar ej framställts i de över promemorian avgivna yttrandena. För egen del finner jag de i promemorian till stöd för detta förslag anförda skälen bärande. Även om behovet att kunna provisoriskt ordna underhållsfrågan i regel är mest framträdande i de fall då talan om utbekommande av underhållsbidrag första gången är föremål för domstols bedömning, måste det enligt min mening anses önskvärt att jämväl i mål om ändring i vad förut blivit bestämt angående underhållsskyldigheten kunna meddela provisoriskt beslut i höjande eller sänkande riktning. När en ändring av bidragsplikten framstår som väl motiverad, bör ej en tredskande part äga möjlighet att genom förlängning av rättegången vinna uppskov härmed. Särskilt under nuvarande omständigheter, då de ekonomiska förhållandena inom vissa yrkesgrupper kunna utsättas för jämförelsevis hastiga växlingar, torde behovet av bestämmelser med angivet syfte ha gjort sig gällande. Jag vill alltså tillstyrka en lagändring, som vidgar möjligheten för rätten eller domaren att meddela provisoriskt beslut om underhållsbidrag till att omfatta även de fall då talan föres om ändring i vad förut blivit genom rättens beslut eller avtal bestämt därom.

Vad angår det sätt, på vilket de i promemorian föreslagna bestämmelserna utformats i de därvid fogade förslagen angående ändring i lagen om barn i äktenskap och lagen om barn utom äktenskap, ha vissa anmärkningar av formell art framställts i yttrandena. I sådant hänseende har bland annat framhållits, att bestämmelserna om provisoriskt förordnande vid talan om jämkning av underhållsbidrag borde erhålla sin plats först efter de i 22 § lagen om barn i äktenskap och 33 § lagen om barn utom äktenskap upptagna stadgandena om rätt till sådan jämkning. Genom en dylik placering synes

avsikten med lagändringarna framgå tydligare. Med hänsyn härtill ha lagförslagen omarbetats, varvid den nuvarande 22 § lagen om barn i äktenskap flyttats före de nu i 20 § upptagna bestämmelserna om provisoriska beslut samt paragraferingen härefter jämkats.

Advokatsamfundet har även hemställt om lagändring i syfte att provisoriskt beslut må kunna meddelas i mål, vari make jämlikt 5 kap. 10 § giftermålsbalken yrkar jämkning av avtal i fråga om sådan nyttjanderätt till lösören varom stadgas i 8 § samma kap. Enligt 15 kap. 25 och 26 §§ giftermålsbalken gäller nu, att provisoriskt förordnande kan meddelas när make yrkar att jämlikt 5 kap. 8 § av andra maken till nyttjande erhålla nödiga lösören. Då den av samfundet påkallade lagändringen ej synes föranleda några betänkligheter och ett praktiskt behov kan föreligga att erhålla provisoriskt beslut om jämkning av sådant avtal som samfundet nämnt, torde det framförda önskemålet böra tillgodoses genom ändring av 15 kap. 25 § giftermålsbalken.»

II.

Bouppteckningsskyldighet vid hemskillnad m. m.

I 9 kap. 9 § giftermålsbalken stadgas med avseende å **b o s k i l l n a d**, att om uppteckning av vardera makens tillgångar och skulder ej skett under boskillnadsmålet, sådan uppteckning skall förrättas sedan boskillnad beviljats. Rätten eller domaren skall tillse, att bouppteckning inkommer inom viss tid, och eljest förordna lämplig person att verkställa uppteckningen. Är boskillnad sökt och har, då ansökningen gjorts av allenast ena maken, skälig anledning därtill visats, skall rätten eller domaren, om ena maken det äskar, meddela förordnande om boupptecknings förrättande.

Beträffande **h e m s k i l l n a d** meddelas ett motsvarande stadgande i 11 kap. 20 §. Enligt detta lagrum skall sålunda, om uppteckning ej skett av vardera makens tillgångar och skulder under hemskillnadsmålet, sådan uppteckning förrättas sedan hemskillnad beviljats. Bouppteckningen skall av makarna underskrivas med edsförpliktelse och en avskrift därav ingivas till rätten eller domaren. Har avskrift av bouppteckning ej inkommit inom tre månader från det hemskillnadsdomen gavs, skall rätten eller domaren förordna lämplig person att verkställa uppteckningen. Det åligger make att under edsförpliktelse redligen uppgiva sina tillgångar och skulder för denne. Förrättningsmannen har att till rätten eller domaren översända en avskrift av bouppteckningen. Är mål om hemskillnad anhängiggjort, och har, då talan väckts allenast av ena maken, skälig anledning därtill visats, äger rätten eller domaren, om ena maken det äskar, meddela förordnande om boupptecknings förrättande. Make är pliktig att edfästa riktigheten av upprättad bouppteckning, om det yrkas av andra maken eller av borgenär, vilkens fordran tillkommit före bodelningen. I 21 § stadgas undantag från, bland annat, bestämmelserna i 20 §, vilka förklaras ej skola äga tillämpning, om

till följd av äktenskapsförord eller boskillnad ingendera maken har gifto-
rättsods.

I 11 kap. 23 § stadgas i fråga om ä k t e n s k a p s s k i l l n a d, att vad i, bland annat, 20 § är stadgat för det fall, att makar vunnit hemskillnad eller att mål om hemskillnad är anhängiggjort, skall äga motsvarande tillämpning, när till äktenskapsskillnad är dömt eller mål därom är anhängiggjort, såframt ej till följd av äktenskapsförord, boskillnad eller hemskillnad ingendera maken har gifto-
rättsods.

Slutligen stadgas i 10 kap. 4 §, med avseende å å t e r g å n g av äkten-
skap, att vad i 11 kap. 20 § är för där avsedda fall stadgat om uppteck-
ning av vardera makens tillgångar och skulder och om edfästade av sådan
uppteckning skall äga motsvarande tillämpning, när mål om återgång är
anhängigt eller till återgång blivit dömt.

Beträffande makar, som ingått äktenskap innan nya giftermålsbalken trätt
i kraft, gäller enligt 6 kap. 14 § andra stycket lagen den 12 november 1915
om äktenskaps ingående och upplösning med avseende å hemskillnad, att om
det erfordras för skiftet att boet upptecknas, skall rätten eller domaren, där
endera maken det äskar, meddela förordnande för lämplig person att utan
dröjsmål förrätta uppteckning av boets tillgångar och skulder. Motsvarande
gäller beträffande äktenskapsskillnad och återgång av äktenskap, såframt ge-
mensam egendom finnes. När mål om hemskillnad, äktenskapsskillnad eller
återgång är anhängiggjort, äger rätten eller domaren jämlikt 7 kap. 10 §,
där endera maken det äskar, meddela förordnande om boupptecknings för-
rättande efter vad i 6 kap. 14 § andra stycket är sagt.

I fråga om de skäl, som föranlett bestämmelser i giftermålsbalken om skyl-
dighet att vid boskillnad förrätta bouppteckning och vilka skäl lagberedningen
åberopat för motsvarande skyldighet vid hemskillnad, må hänvisas till fram-
ställningen å s. 18—20 i propositionen.

Riksdagens justitieombudsman har i sin förut nämnda skrivelse gjort fram-
ställning om ändrade bestämmelser i fråga om skyldighet att förrätta bouppte-
ckning i samband med hemskillnad eller äktenskapsskillnad. Justitieom-
budsmannen har därvid för egen del föreslagit, att bouppteckning skulle för-
rättas endast när någon av makarna eller någon borgenär påkallade det. I
sådana fall skulle det åligga rätten eller domaren att på yrkande förordna
bouppteckningsförrättare. De nuvarande bestämmelserna om förordnande i
anledning av yrkande redan under skillnadsmålet borde bibehållas.

I den förut nämnda *promemorian* angående vissa ändringar i giftermåls-
balken m. m. uttalades, att kravet, att makar städse skulle vara skyldiga att
vid gifto-
rättsgemenskapens upphörande till följd av hemskillnad eller äkten-
skapsskillnad lämna uppgifter om sina tillgångar och skulder, näppeligen
syntes kunna eftergivas, men föreslogs på anförda skäl det undantaget från
den ovillkorliga bouppteckningsplikten, att särskild bouppteckning icke skulle
erfordras då av makarna i målet lämnade uppgifter om deras tillgångar och

skulder vore tillfyllest. Avgörandet härutinnan skulle ankomma på rätten. Rätten skulle sålunda, när till hemskillnad eller äktenskapsskillnad dömdes, pröva, huruvida av makarna i målet lämnade uppgifter om deras tillgångar och skulder vore tillfyllest, samt eljest ålägga dem att till rätten eller domaren inkomma med avskrift av upprättad bouppteckning. Anledning saknades att företaga ändring i gällande bestämmelser om förordnande på endera makens yrkande av särskild bouppteckningsförrättare redan innan målet vore avgjort. Liksom för närvarande borde make även vara pliktig att, på yrkande av andra maken eller borgenär, med ed fästa riktigheten av upprättad bouppteckning. Motsvarande borde därjämte gälla med avseende å sådana i hemskillnads- eller äktenskapsskillnadsmålet av make lämnade uppgifter, vilka av rätten godtagits i stället för bouppteckning.

I det vid promemorian fogade lagförslaget angående ändring i giftermålsbalken hade 11 kap. 20 § omarbetats i enlighet med det nu anförda, varjämte en följdändring vidtagits i 10 kap. 4 §.

Föredragande departementschefen har i nu förevarande del anført följande:

»Såsom framgår av de förut återgivna bestämmelserna i giftermålsbalken åligger det makar att, sedan boskillnad, hemskillnad eller äktenskapsskillnad beviljats eller till återgång av äktenskapet blivit dömt, förrätta uppteckning av sina tillgångar och skulder samt till rätten eller domaren ingiva en avskrift av bouppteckningen. Rätten eller domaren har att tillse, att sådan avskrift inkommer inom viss tid, samt att eljest förordna lämplig person att verkställa uppteckningen. Vad sålunda är stadgat om bouppteckningsskyldighet vid hemskillnad, äktenskapsskillnad och återgång av äktenskap skall emellertid ej äga tillämpning, därest ingendera maken har giftorättsgods. I fråga om makar, som ingått äktenskap innan giftermålsbalken trätt i kraft, gälla såsom förut nämnts i viss mån avvikande bestämmelser.

Vid boskillnad torde makarna i regel självmant fullgöra dem enligt giftermålsbalken åliggande skyldighet att till rätten eller domaren inkomma med bouppteckning, varför förordnande av särskild person att verkställa uppteckningen endast i undantagsfall behöver ifrågakomma. Det lär nämligen vid boskillnad, där frågan uteslutande gäller en ekonomisk uppgörelse mellan makarna, praktiskt taget alltid för makarna själva framstå som nödvändigt att bouppteckning kommer till stånd. Någon ändring av stadgandena om bouppteckningsskyldigheten vid boskillnad är ej heller ifrågasatt. Vad däremot angår hemskillnad och äktenskapsskillnad ha, såsom justitieombudsmannen framhållit och i yttrandena vitsordats, de nuvarande bestämmelserna i giftermålsbalken i betydande omfattning icke länt till efterrättelse. Sålunda ha makar i stor utsträckning åsidosatt skyldigheten att efter hemskillnad eller äktenskapsskillnad upprätta bouppteckning och till rätten eller domaren inkomma med avskrift därav. Det oaktat har ofta särskild bouppteckningsförrättare icke förordnats och där så skett har den utsedde mången gång underlåtit att fullgöra sitt uppdrag.

Orsakerna till att bestämmelserna om bouppteckningsskyldighet i samband

med hemskillnad och äktenskapsskillnad i så hög grad förfelat sitt syfte torde såsom i yttrandena framhållits vara flera. Den huvudsakliga anledningen torde emellertid vara den, att i flertalet fall något verkligt behov av bouppteckning icke förelegat. Makarnas ekonomi har varit sådan att bouppteckning ansetts obehöflig. Då tillgångarna varit obetydliga, har bodelningen kunnat ske helt formlöst utan att särskild uppteckning av boets tillgångar och skulder behövt ske. I regel torde ej heller makarnas borgenärer ha haft behov av att, för tillvaratagande av sin rätt, genom verkställd bouppteckning taga del av makarnas förmögenhetsställning.

Om sålunda förrättande av bouppteckning efter hemskillnad eller äktenskapsskillnad i stor utsträckning icke kan anses påkallat av något praktiskt behov, måste dock ihågkommas, att ett berättigat intresse mången gång kräver att bouppteckning kommer till stånd. För make kan det sålunda i vissa fall för tillvaratagande av hans intressen vara nödvändigt att genom en fullständig uppteckning av tillgångar och skulder, vilken andra maken på begäran är skyldig att edfästa, kunna taga del av dennes förmögenhetsställning vid giftorättsgemenskapens upphörande. Och makes borgenär kan behöva ha tillgång till bouppteckning för att förvissa sig om att maken icke vid bodelningen till borgenärens förfång eftersatt sin rätt gentemot andra maken. Även om det torde kunna antagas, att i de fall, då bouppteckning sålunda erfordras, sådan verkställes utan att bouppteckningsskyldigheten är i lag reglerad, kräver dock rättssäkerheten, att make eller borgenär, som för tillvaratagande av sin rätt behöver ha tillgång till bouppteckning, också erhåller möjlighet att påfordra att sådan upprättas. Lagbestämmelser som tillgodose detta syfte torde alltså icke kunna undvaras.

Det låter sig tydligen i allmänhet icke göra för domstolen, som handlägger skillnadsmålet, att på förhand med säkerhet bedöma om bouppteckning kommer att erfordras för att make eller borgenär skall kunna tillvarataga sina intressen. Med hänsyn härtill ålägger också gällande rätt makar, som vunnit hemskillnad eller äktenskapsskillnad, att undantagslöst upprätta bouppteckning och till rätten eller domaren ingiva en avskrift därav. En dylik regel medför emellertid den olägenheten, att bouppteckningsskyldighet föreligger även i det stora antal fall, då enligt vad förut nämnts behov därav ej föreligger. Erfarenheten har även visat, att bestämmelserna om ovillkorlig bouppteckningsplikt icke kunnat upprätthållas i praktiken. En jämkning av dessa bestämmelser synes därför påkallad. Härvid bör uppenbarligen eftersträvas en lösning, som å ena sidan tillgodoser kravet på att bouppteckning kommer till stånd i de fall, då någon har ett berättigat intresse därav, samt å andra sidan icke verkar onödigt betungande.

Den lösning, som härvid ligger närmast till hands, torde vara att såsom justitieombudsmannen föreslagit stadga skyldighet att upprätta bouppteckning endast i de fall då detta påkallas av make eller borgenär. Mot en sådan lösning ha emellertid i promemorian anförts vissa betänkligheter, till vilka jag senare skall återkomma. Med hänsyn härtill har i promemorian framlagts ett annat förslag till lösning av spörsmålet. Detta förslag ansluter sig såtill-

vida till nuvarande bestämmelser i ämnet, att jämväl enligt förslaget makar städse skola i samband med hemskillnad eller äktenskapsskillnad lämna uppgifter om sina tillgångar och skulder. För att dock, med bibehållande av nu gällande princip, vinna lättnad beträffande uppgiftsskyldighetens fullgörande har i promemorian föreslagits, att formlig bouppteckning icke alltid skall behöva upprättas utan att sådan skall kunna ersättas av uppgifter om boets ställning som makarna i skillnadsmålet lämna till rätten. Då enligt vad i promemorian uttalas sådana uppgifter av tillräcklig fullständighet i många fall framkomma i samband med behandlingen av frågor om underhållsskyldighet eller skadestånd, skulle enligt vad i promemorian antagits en ej oväsentlig lättnad ernås utan att samtidigt någons rätt äventyrades.

Mot den i promemorian föreslagna lösningen ha emellertid i flera yttranden framställts invändningar. I första hand har därvid framhållits, att det endast i undantagsfall inträffade att i samband med behandlingen av frågor rörande underhållsskyldighet eller skadestånd framkomme så fullständiga uppgifter angående makarnas tillgångar och skulder, att dessa kunde anses ersätta en bouppteckning. I flertalet fall, särskilt då makarna saknade tillgångar av större betydelse, vore nämligen dylika uppgifter av underordnad vikt för bedömande av underhållsskyldigheten, beträffande vilken avgörandet i allmänhet helt grundades å tillgängliga uppgifter om makarnas inkomster och förvärvsmöjligheter. Enligt min mening kan vad sålunda anförts icke fränkännas betydelse. Visserligen finner jag det kunna antagas, att i ej alltför sällan förekommande fall makars förmögenhetsförhållanden äro av den enkla och lättöverskådliga beskaffenhet att de uppgifter härom, som kunna erhållas i målet, av domstolen kunna anses tillfyllest i boupptecknings ställe, men i det övertvägande antalet fall torde dock skyldigheten att verkställa formlig bouppteckning komma att kvarstå. Även om sålunda genomförandet av det i promemorian framlagda förslaget i viss utsträckning skulle medföra en lättnad i bouppteckningsplikten i förhållande till gällande rätt, synes dock förslaget icke innebära en fullt tillfredsställande lösning av det föreliggande spørsmålet.

Såsom förut nämnts har justitieombudsmannen föreslagit, att de nuvarande bestämmelserna om ovillkorlig bouppteckningsplikt vid hemskillnad och äktenskapsskillnad skulle ersättas av en föreskrift av innehåll, att bouppteckning behövde verkställas endast då make eller borgenär påkallade det. Genom en dylik regel undviks självfallet, att makar nödgas upprätta bouppteckning i de fall då något behov härav icke föreligger. Från andra synpunkter ha emellertid som förut antytts i promemorian anförts vissa betänkligheter mot förslaget. Det har sålunda framhållits, att en make, som saknade tillräcklig kraft att göra sina intressen gällande gentemot den andra maken, kunde tänkas underlåta att, vid den senares tredska att lämna uppgifter om sin förmögenhetsställning, framställa yrkande om förrättande av bouppteckning, ehuru den svagare maken behövt ha tillgång till sådan för att kunna tillvarataga sina intressen. Även om denna synpunkt icke kan anses vara

utan betydelse, finner jag dock, i likhet med vad i vissa yttranden gjorts gällande, densamma icke kunna tillmätas avgörande vikt.

I promemorian har vidare mot den av justitieombudsmannen föreslagna lösningen invänts, att rätten att påkalla bouppteckning icke syntes vara tillfyllest för makarnas borgenärer. I detta hänseende har framhållits, att frågan om upprättande av bouppteckning i så fall mången gång icke skulle bliva aktuell förrän jämförelsevis lång tid förflutit efter hemskillnaden eller äktenskapsskillnaden och att en vid denna tidpunkt förrättad uppteckning icke hade samma bevisvärde angående förmögenhetsläget vid giftorättsgemenskapens hävande som en redan i anslutning till skillnaden verkställd uppteckning. Denna invändning är enligt min mening av större betydelse. Såsom i ett yttrande framhållits erhålla borgenärerna ofta ej kännedom om hemskillnaden eller äktenskapsskillnaden förrän bodelning redan skett. Ju längre tid som förflutit efter skillnaden desto svårare synes det vara att erhålla tillförlitliga uppgifter angående tillgångar och skulder vid denna tidpunkt. Såsom advokatsamfundet påpekat torde emellertid den motsättning mellan makarna som oftast förefinnes och vardera makens önskan att vid bodelningen tillgodose sina egna intressen medföra, att risken för benefika transaktioner till förfång för borgenärerna vid hemskillnad och äktenskapsskillnad är väsentligt mindre än vid boskillnad. Erfarenheten har också givit vid handen, att borgenär endast i undantagsfall visat intresse av att taga del av bouppteckning, som upprättats i samband med hemskillnad eller äktenskapsskillnad. Med hänsyn härtill synes den nu ifrågavarande olägenheten icke böra medföra ett avvisande av justitieombudsmannens förslag. På grund av det anförda vill jag förorda, att detta förslag, enligt vilket skyldighet att förrätta bouppteckning skall föreligga endast då make eller borgenär det yrkar, lägges till grund för lagstiftning i ämnet.

Rätt att påkalla bouppteckning bör uppenbarligen tillkomma, förutom make, endast den borgenär, vilkens fordran tillkommit före bodelningen mellan makarna. Framställning om upprättande av bouppteckning synes böra ske genom ansökan hos rätten eller domaren. Har sådan ansökan inkommit, torde rätten eller domaren ha att — utan prövning av frågan om bouppteckning kan anses erforderlig för tillvaratagande av sökandens rätt — förordna lämplig person att verkställa uppteckningen. Förrättningsmannen bör liksom för närvarande vara skyldig att till rätten eller domaren insända en avskrift av bouppteckningen.

I likhet med vad nu gäller torde rätten eller domaren böra äga att på yrkande av endera maken meddela förordnande om boupptecknings förrättande redan innan hemskillnad eller äktenskapsskillnad vunnits. Även det nuvarande stadgandet om skyldighet för make att edfästa upprättad bouppteckning bör uppenbarligen bibehållas oförändrat. Härjämte torde emellertid — i likhet med vad som enligt 3 kap. 9 § lagen om boutredning och arvskifte gäller med avseende å bouppteckning vid dödsfall — böra upptagas bestämmelse om att make, som underlåter att lämna uppgift angående sina tillgångar och skulder, må vid vite hållas därtill. Denna bestämmelse torde

böra äga tillämpning även med avseende å bouppteckning, som upprättas i samband med boskillnad.

Vid återgång av äktenskap torde — även om såsom i promemorian framhållits något praktiskt behov av lagändring här icke kan antagas föreligga, då denna form av äktenskaps upplösning är mycket sällsynt — samma regler böra gälla som vid hemskillnad och äktenskapsskillnad.

I enlighet med det anförda har 11 kap. 20 § giftermålsbalken, som reglerar bouppteckningsskyldigheten vid hemskillnad, omarbetats. Ändringen blir jämlikt 23 § samma kap. tillämplig även vid äktenskapsskillnad samt på grund av hänvisningen i 10 kap. 4 § jämväl vid återgång av äktenskap. Härjämte har i 9 kap. 9 § upptagits bestämmelse om möjlighet att vid vite tillhålla make att lämna uppgift till bouppteckning, som upprättas i samband med boskillnad.

Därest det nu förordade förslaget genomföres, torde det kunna förväntas, att förordnande av särskild bouppteckningsförrättare behöver meddelas jämförelsevis sällan. I de fall då förordnande begäres torde makarna i regel äga tillgångar av någon betydelse. Större svårigheter att i dessa fall finna lämpliga och villiga personer för uppdraget torde ej komma att möta, och några särskilda regler om ersättning för uppdraget synas med hänsyn härtill ej erforderliga.

De föreslagna lagändringarna torde böra träda i kraft den 1 juli 1944.»

Lagrådet har lämnat de upprättade lagförslagen utan erinran.

Utskottet har vid sin granskning av de genom propositionen framlagda lagförslagen icke funnit anledning till erinran mot desamma och får alltså hemställa,

Utskottet.

att förevarande proposition, nr 168, måtte av riksdagen bifallas.

Stockholm den 11 maj 1944.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar *Schlyter, Karl Emil Johanson, Westman, Ahlkvist* och *Olofsson*, fru *Sjöström-Bengtsson* samt herrar *Ragnar Bergh* och *Lindblom*;

från andra kammaren: herrar *Hedlund* i Östersund, *Björling, Lindberg, Gustafsson* i Lekåsa, *Sundström* i Vikmanshyttan, *Andersson* i Mölndal, *Stattin* och *Skoglund* i Umeå.
